Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

GEHEIM.

VERVALLEN 17 DEC. 1985

STAATSCOMMISSIE VOOR GRONDWETSHERZIENING.

EERSTE VERGADERING, gehouden in de Trèveszaal, op Maandag 2 Mei 1910, te 3¼ uur.

Voorzitter de Heer HEEMSKERK.

Afwezig: de Heeren NOLENS en VAN LYNDEN VAN SANDENBURG.

Openingsrede.

De VOORZITTER opent de vergadering met het uitspreken van de volgende rede:

„Mijne Heeren!

Het zij mij vergund U hier van harte welkom te heeten, en U den dank der Regeering te brengen, dat Gij door zitting te willen nemen in deze Commissie U bereid hebt getoond om mede te werken aan het volbrengen van de moeilijke taak die haar wacht.

Als voorzitter heb ik ter inleiding Uwer werkzaamheden niet veel te zeggen. Onze opdracht is ruim, en eene scherpe belijning van hetgeen ter uitvoering van die opdracht te doen staat, zou een vooruit loopen zijn op onze beraadslagingen.

Dit echter geloof ik te mogen voorop stellen, dat, zoo bij de overweging van de vraag welke wijzigingen in de Grondwet behooren te worden aangebracht de Commissie geheel vrij is, niettemin een voorslag tot omkeering van onze Staatsinstellingen niet van haar is te wachten, en zij veeleer zal onderzoeken wat tot verbetering en ontwikkeling, voortbouwend op historischen grondslag zal zijn te doen. En zoo geen onderdeel der Grondwet van onze overwegingen uitgesloten is, daarmede is van tevoren niet gezegd, dat aan wijziging over de geheele lijn behoefte bestaat. Het is thans nog niet het oogenblik om eene slotsom van onze overwegingen te trekken.

Er is door de Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 23 October 1905, n°. 56, reeds een belangrijke voorarbeid verricht. Ik vervul een plicht der dankbaarheid jegens de verdienstelijke mannen, die daarin zitting hebben gehad, door mijne waardeering voor haar arbeid uit te spreken. Het verheugt mij, dat wij een van hen ook in ons midden mogen zien.

Er is echter tusschen het mandaat van de tegenwoordige Commissie en de vorige een belangrijk verschil. Die Commissie zag de artikelen 80, 127 en 143 van haar onderzoek uitgesloten. Deze Commissie zal niet kunnen nalaten juist aan die artikelen hare ernstige aandacht te wijden. En zoo zij de grondslagen van het kiesrecht tot het onderwerp van hare beraadslagingen maakt, zal onvermijdelijk het geheele Hoofdstuk waarin samenstelling en bevoegdheid van de Staten-Generaal worden behandeld, door haar in studie worden genomen.

Huygens ING, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05
NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2
http://resources.huygens.knaw.nl/grondwetscommissies/gids/zoeksgids/
NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

Eenzijdig zou de bewering wezen, dat van geen andere bepalingen der Grondwet de herziening raadzaam is.

Eene opsomming van de andere onderwerpen, die in bespreking zullen moeten komen, zal ik echter thans niet geven. In hoever de verschillende vraagstukken van technischen en van meer staatkundigen aard, daarbij betrokken, rijp voor oplossing zijn en welke oplossing daaraan moet worden gegeven, zal juist in onze besprekingen tot klaarheid moeten worden gebracht.

De schets is hier moeilijk te maken zoolang niet is uitgemaakt hoe zij in bijzonderheden zal worden uitgewerkt.

Slechts dit wil ik nog zeggen. De Regeering verheugt zich, dat zij mannen in deze Commissie heeft zien zitting nemen, niet alleen uitmuntend door kennis en ervaring op het gebied van het staatsrecht, maar tevens ook thuis op staatkundig gebied, en zich van hunne verantwoordelijkheid op dat terrein bewust. Zij heeft prijs gesteld op een rustig overleg van die mannen binnenskamers in vertrouwelijke niet openbare gedachtenwisseling, waarbij verschillen aan den dag komen zeker, maar die verschillen tevens in hunne juiste proporties worden beschouwd; waar eene stelling kan worden uitgesproken en door opbouwende critiek, zoo noodig, aan correctie kan worden onderworpen, en waar dus de gunstigste voorwaarden aanwezig zijn om te zien, over welke punten eenstemmigheid of betrekkelijke eenstemmigheid heerscht, en welke hetzij als strijdvragen onbeslist zullen moeten blijven staan, hetzij niet anders dan na strijd kunnen worden opgelost.

De Regeering wenscht langs dien weg al het hare te doen om een nationaal werk te kunnen tot stand brengen, en zoo volledig mogelijk te worden ingelicht hoe zij, ook op dit gebied, door toepassing harer beginselen bevrediging zal kunnen schenken.

Moge op onzen arbeid Gods zegen rusten, tot heil van ons Vaderland.

Ik open deze eerste vergadering van de Commissie."

De Voorzitter deelt mede, dat een schrijven is ontvangen van den Heer Nolens, houdende bericht van zijne verhindering deze vergadering bij te wonen, en tevens meldende, dat hij gedurende het collegejaar 's Maandags steeds verhinderd zal zijn.

Ook de Heer Van Lynden van Sandenburg heeft doen weten de vergadering van heden niet te kunnen bijwonen.

De Voorzitter deelt hierna mede, dat de volgende stukken zijn ingekomen:

1°. een adres van de „Vereeniging ter behartiging van de Belangen der Vrouw", houdende verzoek, dat eene eventueel gewijzigde Grondwet de algeheele gelijkheid als Staatsburger waarborge voor het geheele Nederlandsche volk, mannen en vrouwen, zoodanig, dat deze gelijkheid zich niet enkel bepale tot strafwet en justitieele bepalingen, maar zich ook uitstrekke over de artikelen regelende de naturalisatie, de Troonopvolging en het kiesrecht.

2°. een adres van J. J. Zoetmulder te *Uden*, houdende aanbieding aan de Staatscommissie van eene door hem geschreven, niet in den handel zijnde brochure, getiteld: „De oplossing van het vraagstuk der Evenredige Vertegenwoordiging voor Nederland", vergezeld van drie geschreven bijlagen (voor alle leden een exemplaar).

3°. een adres van de vereeniging „Moederland en Koloniën" vergezeld van drie exemplaren van de uitgave der vereeniging in het jaar 1905—1906, bevattende eene Nota van de hand van Mr. C. van Vollenhoven, hoogleeraar te *Leiden*, over de vraag, „welke Grondwetswijzigingen gewenscht schijnen in het belang der Nederlandsche Koloniën".

Ontwerp-Reglement van Orde.

De Voorzitter: Aan de orde is thans de beraadslaging over het ontwerp-Reglement van Orde. Ik stel voor artikelsgewijze behandeling.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

Dienovereenkomstig worden de artikelen 1, 2 en 3 gelezen en zonder bespreking aangenomen.

Bij artikel 4 zegt de Heer KUYPER: Zou het niet wenschelijker zijn de woorden „het door hen gesprokene" te wijzigen in „hetgeen door hen als gesproken is aangeteekend"?

De Heer DRUCKER: Mij komt het beter voor de slotwoorden „en het door hen gesprokene desverlangd te wijzigen, of aan te vullen" geheel weg te laten, omdat reeds in de voorafgaande woorden voldoende wordt uitgedrukt de bedoeling, dat de ter kennis van den Secretaris gebrachte opmerkingen ter verbetering of aanvulling van de ontwerp-notulen bestemd zijn.

De Heer KUYPER: Het ligt immers in de bedoeling het geheele concept van de notulen aan alle leden te zenden, en niet slechts aan ieder hetgeen hijzelf gesproken heeft?

De VOORZITTER: Dat is de bedoeling. Wat betreft het voorstel van den Heer DRUCKER, daar kan ik wel mee meegaan.

De Heer RÖELL: Men moet, naar mijne meening, ook over anderer woorden opmerkingen mogen maken.

De VOORZITTER: Ook ik stootte op eene min zorgvuldige redactie. De meening van den Heer RÖELL is, mijns inziens, juist; de bedoeling is alleen, dat een lid niet eigenmachtig de notulen wijzigt; de Voorzitter stelt ze als het ware als arbiter vast, waarna de vergadering er een volgenden keer nog over oordeelt. Daarom verdient het denkbeeld van den Heer DRUCKER alle aanbeveling.

De Heer KUYPER vraagt nader de bedoeling van den Voorzitter.

De Heer OPPENHEIM: Ik ben gevallen over de woorden „Nadat de notulen zijn terugontvangen". Moet ieder de notulen terugzenden, en moet daarvoor dan geen termijn worden vastgesteld?

De VOORZITTER: Ik vind het vaststellen van een eventueelen termijn niet noodig. Dit kan geschieden in het schrijven van den Secretaris, waarbij het concept wordt rondgezonden en men mag, dunkt mij, vertrouwen, dat de leden de afdoening zooveel mogelijk zullen bespoedigen.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Krijgt ieder lid na de definitieve vaststelling een exemplaar van de notulen?

De VOORZITTER: Het staat er niet, maar ik moet toegeven dat het rationeel is. Ik acht het zelfs zeer gewenscht en zal daartoe gaarne mijne medewerking verleenen.

De Heer KUYPER: Wat zijn eigenlijk „schriftelijk uitgebrachte adviezen"?

De VOORZITTER: Adviezen, die in de vergadering schriftelijk zijn ingediend, hetzij ingezonden, niet die welke na de notulen zijn opgemaakt en ter verduidelijking daarvan aan den Secretaris zijn gezonden.

De Heer TROELSTRA: Als van het uitbrengen van schriftelijke adviezen een ruim gebruik wordt gemaakt, treden zij eigenlijk in de plaats van de adviezen, die ieder lid tegelijk met het eindrapport aan de Koningin mag zenden, en van welke afzonderlijke adviezen gesproken wordt in het Koninklijk Besluit.

De VOORZITTER: Wilt U niet, dat de leden met een schriftelijk advies in de vergadering komen en dat aan haar overleggen, als het ware eene nota in plaats van eene redevoering? Ik vrees geen misbruik,

De Heer TROELSTRA: Dan heb ik er niets tegen.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

De Heer VAN IDSINGA: Ik zou de bedoeling nog wel eens willen hooren.

De VOORZITTER: Wij zijn nog aan het amendement-DRUCKER en dat stel ik nu voor.

De Heer VAN IDSINGA: Zooals art. 4 nu zal luiden kan een lid ook over hetgeen andere leden hebben gezegd opmerkingen maken aan den Secretaris zonder dat de andere leden weten wat ze behelzen, en dan moet de Secretaris deze opmerkingen weêr meedeelen aan het lid over wiens woorden ze gemaakt zijn; dat kan aanleiding geven tot groote correspondentie.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Elk lid mag op de notulen aanmerkingen maken, dus ook op wat een ander sprak. „Voorloopig vaststellen" is, constateeren van hetgeen geschied is, naar het oordeel van den Voorzitter, en daarop mogen de leden in de eerstvolgende vergadering aanmerking maken.

De VOORZITTER: Ik vat het op als de Heer LOHMAN.

De Heer VAN IDSINGA: Ik zou er mij wel mee kunnen vereenigen, maar als men, als in het concept, het maken van opmerkingen beperkte tot hetgeen een lid zelf heeft gezegd, zou dat eene hulp wezen voor den Secretaris en de Adjunct-Secretarissen zonder andere leden te belemmeren in hunne aanmerkingen, waarmede zij toch mogen komen in de volgende vergadering.

De Heer KUYPER: Beteekent het woord „adviezen" alleen die adviezen, die afkomstig zijn van presente leden, of ook die van afwezige leden? Is dit laatste niet bedoeld, dan is „adviezen" niet juist, want men zou deze in de vergadering immers kunnen voorlezen.

De VOORZITTER: Laten wij aan het slot van het artikel toevoegen de woorden: „en schriftelijk ingediende nota's".

De Heer RÖELL: Ik acht het onjuist om aan afwezige leden de bevoegdheid om nota's in te dienen toe te kennen.

De VOORZITTER: Naar mijn oordeel is er niets tegen om dat aan afwezige leden toe te staan; ik ben voor eene zoo ruim mogelijke bevoegdheid van elk der leden.

De Heer TROELSTRA: Juist.

De VOORZITTER: Als men met den Heer KUYPER meent, dat „adviezen" twijfel openlaat of het alleen aan presente leden is geoorloofd, dan zou achter het woordje „afzonderlijke" moeten volgen „*in de vergadering* schriftelijk uitgebrachte adviezen", en dat staat er niet.

De Heer KUYPER: Al zette men er die woorden tusschen, dan zou de redactie nog niet goed zijn; zij behoort te luiden „ingediende nota's".

De VOORZITTER: Men bevindt zich het best bij vrijheid, maar ik zou er geen bezwaar tegen hebben, als men de woorden „in de vergadering" er tusschen voegde.

De Heer VAN DE VELDE: Mag ik even opmerken, dat er staat „*kunnen* worden toegevoegd"? Het is dus facultatief of men adviezen of nota's aan de notulen wil toevoegen. Bovendien al zou het aan afwezigen niet vrij staan nota's in te dienen, dan zou de vergadering toch niet behoeven verstoken te blijven van de waardevolle mededeelingen van een gezaghebbend afwezig lid, immers die mededeelingen kunnen worden opgenomen als ingekomen stuk.

De VOORZITTER: Den Heer VAN DE VELDE moet ik er op wijzen, dat ingekomen stukken niet in extenso in de notulen

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

komen; daar wordt alleen vermeld het feit van de inkomst. Ik voor mij ben er voor om aan afwezige leden het indienen van nota's toe te staan.

De Heer REEKERS: Wat beteekent eigenlijk „kunnen"? Is „worden" niet beter?

De VOORZITTER: Er is veel voor te zeggen; ik wil „kunnen" wel schrappen.
Wil men dus den slotzin wijzigen?

De Heer RÖELL: Als men afwezig is, dan moet men geene bevoegdheid hebben nota's in te dienen. 't Is iets nieuws.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Mij komt het beter voor te lezen „schriftelijk ingediende nota's" in plaats van „schriftelijk uitgebrachte adviezen".

De VOORZITTER: „Schriftelijk" kan er ook uit, want dat is met eene nota steeds het geval. Ik stel dus voor overeenkomstig het door de Heeren KUYPER en LOHMAN gesprokene *achter het woord „toegevoegd" te lezen: „door de leden in* de vergadering ingediende nota's", ter vervanging van wat er thans staat.

De Heer TROELSTRA: Ik ben daar tegen; ook de Heer VAN DE VELDE heeft er straks op gewezen, dat men een afwezige gelegenheid moet geven eene nota in te zenden. Ik vraag daarom stemming.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Ik maak bezwaar tegen wat de Heer TROELSTRA wil; we zitten hier als eene delibereerende vergadering, dus wat niet besproken is, daar moeten we het niet over hebben. Wel mag eene nota door een afwezig lid worden ingediend, maar er moet niet over worden gedelibereerd. Als het onderwerp nog aan de orde is, dan kan het lid in eene volgende vergadering er nog over spreken, die hij dan wèl bijwoont. Want stel eens, dat men het aan afwezige leden toestond, en ieder deed het, dan zou hier niets besproken worden, en alles schriftelijk worden afgehandeld!

De Heer LOEFF: Aanvankelijk voelde ik wel wat voor de meening van den Heer TROELSTRA, maar nu niet meer. Het is in strijd met den aard en het karakter van notulen; daar behooren geene stukken bij, van buitenaf inkomend, al zijn ze van leden. Ten hoogste kan men toestaan dergelijke stukken als aanhangsel aan de notulen toe te voegen, maar niet als integreerend deel. Dit blijkt te meer uit den wensch van sommige leden om „kunnen" te schrappen.

De Heer TROELSTRA: Ik zou mij met de meening van den Heer LOHMAN kunnen vereenigen, als ingediende nota's ook bij afwezigheid van de indieners een onderwerp van behandeling zouden mogen uitmaken.

De VOORZITTER: Ik wijs op de vrijheid gegeven in het volgend artikel, *om, onverschillig of eene subcommissie* is benoemd of niet, schriftelijke voorstellen in te dienen. Bovendien, als men de opvatting van den Heer LOEFF volgt, dat nota's van afwezigen als aanhangsel aan de notulen worden toegevoegd, dan kan de vergadering er den volgenden keer nog over oordeelen.

De Heer TROELSTRA: Stemming vind ik thans overbodig; mijne meeste bezwaren zijn opgeheven.

De Heer VAN IDSINGA: Ik zou „kunnen" wel willen behouden, want dat wil zeggen: „als het verlangd wordt", anders moet *elke* nota, zelfs als de indiener het niet wil, aan de notulen worden toegevoegd.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

De Heer CORT VAN DER LINDEN: Er valt nog op een ander dubium te wijzen: n.l. dat de vergadering telkens er over zal moeten beslissen of eene nota wordt opgenomen, als men „kunnen" er weêr inbrengt.

De VOORZITTER: Ik stel dus voor den slotzin aldus te lezen: „Aan de notulen worden toegevoegd door de leden in de vergadering ingediende nota's" en tevens overeenkomstig het amendement-DRUCKER aan het einde van den tweeden zin van het artikel de woorden: „en het door hen gesprokene desverlangd te wijzigen of aan te vullen", weg te laten

Verlangt iemand stemming? Niemand, dan is art. 4 aangenomen en aan de orde art. 5.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Ik heb het artikel niet met het overeenkomstige van de Commissie van 1883 vergeleken, maar ik meen dat daar alleen de Voorzitter de bevoegdheid had subcommissies te benoemen, en niet elk lid. De bedoeling kan toch niet zijn om telken male de vergadering te interrumpeeren om eene subcommissie te benoemen.

De VOORZITTER: Ik zal het even voorlezen hoe het in 1883 luidde. Daar stond, dat de Commissie de verschillende hoofdstukken *achtereenvolgens* behandelt, en dat alleen de Voorzitter de benoeming van subcommissies voorstelt.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: In 1883 is eerst artikel voor artikel behandeld, en daarna gingen de subcommissies aan het werk; vervolgens was er weêr eene vergadering in pleno om te beoordeelen het werk, dat de subcommissies geleverd hadden.

De VOORZITTER: Dus u bedoelt, dat eerst al de onderwerpen moet worden nagegaan?

De Heer RÖELL: Ik herinner mij, dat er in 1883 wel degelijk tijdens de behandeling subcommissies zijn benoemd.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Zeker, maar ze zijn niet aan het werk gegaan vóór men alles bekeken had.

De VOORZITTER: De toenmalige Voorzitter stelde voor om dadelijk subcommissies te benoemen; dat wilde de vergadering toen niet.

Wil de Heer LOHMAN, dat „achtereenvolgens" in het artikel worde opgenomen na het woord „behandeld"? Als de vergadering bij het doorloopen van de Grondwet niet al te veel in détails treedt, kan het geene bedenking opleveren.

De Heer RÖELL: Het schijnt mij volstrekt geen bezwaar om tijdens de behandeling subcommissies te benoemen; deze moeten zelf weten wanneer zij bijeen willen komen; daar heeft de Grondwetcommissie zich niet mee in te laten.

De VOORZITTER: De Heer LOHMAN bedoelt dus eene eerste lezing? Daarmee ga ik accoord, maar is dan een amendement wel noodig?

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Is gevoel geene behoefte een amendement voor te stellen.

De Heer TROELSTRA: Ik neem aan, dat het karakter van deze bepaling (art. 5) is van administratief-technischen aard; er is geen bezwaar de artikelen technisch achtereenvolgens na te gaan, maar het zou mij wel een groot bezwaar voorkomen om over die artikelen daarna terstond te beslissen. Men moet, dunkt mij, over deze vraag eerst eens eene aparte vergadering houden, als men in de eerste lezing anders dan technisch te werk wil gaan. Het houden echter van algemeene beschouwingen acht ik wel wenschelijk.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

De Heer De Savornin Lohman: De vergadering moet bij elk artikel uitmaken of wijziging noodig is, of niet; en het is moeilijk dat reeds van tevoren uit te maken.

De Voorzitter: Ik moet den Heer Troelstra, die er toen niet bij tegenwoordig was, wijzen op mijn inleidend woord:
„Dit echter geloof ik te mogen voorop stellen, dat, zoo bij „de overweging van de vraag welke wijzigingen in de Grond-„wet behooren te worden aangebracht de Commissie geheel „vrij is, niettemin een voorslag tot omkeering van onze Staats-„instellingen niet van haar is te wachten, en zij veeleer zal „onderzoeken wat tot verbetering en ontwikkeling, voortbouwend „op historischen grondslag zal zijn te doen. En zoo geen „onderdeel der Grondwet van onze overwegingen uitgesloten „is, daarmede is van tevoren niet gezegd, dat aan wijziging „over de geheele lijn behoefte bestaat. Het is thans nog niet „het oogenblik om eene slotsom van onze overwegingen te „trekken."
Mij komt het voor, dat men zeer zeker over ieder punt kan beslissen bij de eerste lezing, n.l. in dien zin, dat men dat punt of dat artikel ongewijzigd zal laten.

De Heer Drucker: Mij is nog niet geheel duidelijk wat de taak der subcommissies zal kunnen zijn; waarom spreekt men zoo beperkend van „een bepaald geformuleerd voorstel", dat eene subcommissie moet uitbrengen? Het is toch denkbaar, dat de Commissie er prijs op zou stellen, indien eene subcommissie sommige vragen bestudeerde, zonder dat noodzakelijker wijze van haar een bepaald geformuleerd voorstel moet worden verwacht. Zoo zou de Commissie het bijv. wenschelijk kunnen achten om aan eene subcommissie het onderzoek op te dragen van de vraag of voor het invoeren van evenredige vertegenwoordiging wijziging der Grondwet noodig is.

De Heer Van Doorn: Hoe geraakt men tot de benoeming van subcommissies? Door stemming?

De Heer Röell: Deze Grondwetcommissie benoemt zelve de leden der subcommissies; dat was in 1883 anders. En wat de opmerking van den Heer Drucker betreft, moet ik er op wijzen, dat „bepaald geformuleerd voorstel" nog niet wil zeggen, dat het in ieder geval een voorstel tot wijziging der Grondwet moet zijn.

De Heer Drucker: Als men de woorden ruim opvat, dan heb ik er geen bezwaar meer tegen, en meen dus te mogen constateeren, dat men zich eene subcommissie kan denken, die zelfs geene conclusie uitbrengt en louter dient om het een of ander te bestudeeren.

De Voorzitter: Dus bijv. ook een rapport met negatieve conclusie of zonder conclusie.

De Heer Loeff: Ik zoude gaarne zien, dat de woorden „*een bepaald geformuleerd voorstel te doen*" plaats maakten voor deze: „rapport uit te brengen met eene bepaald omschreven opdracht".

De Voorzitter: Wil men de mogelijkheid openen, dat de subcommissie een rapport uitbrenge, waaraan dit voorstel is verbonden, dan kan men dat doen door aan de tegenwoordige redactie toe te voegen: „of een rapport uit te brengen".

De Heer Röell: Ik zoude willen, dat men niet gebonden zij; bij de tweede lezing eerst moet men spijkers met koppen slaan; niet bij de eerste lezing moet men zich binden, dan moeten wij elkander alleen maar aan den tand voelen.

De Heer Oppenheim: Het artikel zou ik niet willen wijzigen, maar heeft de Heer Röell de beteekenis van eene eerste lezing niet te laag aangeslagen? Men kan dan toch ook stemmen en

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

eene beslissing nemen, welke beslissing het richtsnoer is, waar naar de subcommissies moeten werken.

De Heer RÖELL: Voor zooverre men zóó en met die bedoeling beslist heeft, kan dat zeker, maar het behoeft niet.

De Heer LOEFF: Ik geloof, dat de heer RÖELL niet juist expliceert het door mij aan de hand gedane woord „opdracht"; de bedoeling, die ik er mede had, was, dat het niet anders zou beteekenen dan „taak".

De VOORZITTER: Het is denkbaar, dat er reeds bij de eerste lezing een besluit zal worden genomen, maar meestal zal dat niet definitief zijn; het zal in den regel een besluit wezen, dat men meer nauwkeurige voorbereiding, en dan door eene subcommissie, gewenscht acht.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: De subcommissies worden niet als in 1883 door den Voorzitter benoemd, en toch zou dat noodzakelijk zijn.

De VOORZITTER: Volgens de redactie van het artikel worden de subcommissies benoemd door de Commissie, na door de vergadering gehouden stemming. Het is niet noodig, dat het geschiedt „op voorstel van den Voorzitter"; een lid kan het evenzeer voorstellen. Als ik den heer LOHMAN goed begrijp, dan wenscht hij, dat de Voorzitter de leden van eene subcommissie *aanwijst*, nadat uit de vergadering de benoeming van eene subcommissie is verzocht en daartoe is besloten. De Voorzitter zou dan, vooral na de algemeene beschouwingen, die leden kunnen aanwijzen, van wie gebleken is, dat zij zich op een speciaal punt het meest hebben voorbereid.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Juist, Mijnheer de Voorzitter; anders zouden wij veel tijd verliezen met stemmen over wie in die commissies zullen zitting nemen en wij zouden geene goede verdeeling van arbeid krijgen.

De Heer RÖELL: In 1883 stelde de Voorzitter eenige leden voor en met die aanwijzing ging de Commissie mee, zonder te stemmen.

De Heer VAN DOORN: Daar heb ik geene bedenking tegen.

De VOORZITTER: De Heeren LOHMAN, RÖELL en VAN DOORN meenen dus dat de *vergadering* eene subcommissie kan wenschen, maar dat de *Voorzitter* de leden aanwijst?
Zoo ja, dan stel ik voor achter de woorden „benoemt zij", te doen volgen „op voorstel van den Voorzitter". Verlangt men daarover stemming? Neen? dan is deze wijziging aangenomen. Als niemand over het artikel stemming verlangt, dan is art. 5 ook aangenomen.

De artikelen 6 en 7 worden zonder bespreking eveneens aangenomen, terwijl een voorstel tot aanvulling van het ontwerp-reglement niet wordt gedaan. Het Reglement van Orde is dus goedgekeurd.

Vaststelling van de volgende vergaderingen.

De VOORZITTER: Wanneer zullen wij weêr vergaderen? 's Maandags kan de Heer NOLENS niet; als er Kamerzitting is, heb ik geen bezwaar om 's avonds te vergaderen.
Ook de Zaterdag zou wel gaan; ik geef er dan maar eens eene audiëntie aan, hoewel het gevolg meestal is, dat er den volgenden Zaterdag een dubbele stroom komt.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Ik vind een tijd van voorbereiding voor de groote vraagstukken beslist noodig, en zou daarom wenschen, dat we heel in het begin van September weêr bijeenkomen om dan aan één stuk door te vergaderen.

De VOORZITTER: Het is niet gewenscht in deze Commissie veel absenten te hebben.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

De Heer VAN NISPEN TOT SEVENAER: Uitgaande van het denkbeeld van den Heer LOHMAN zou ik eene vergadering nog in de maand Mei wel noodig achten om de onderwerpen aan te wijzen.

De Heer VAN DE VELDE: De werkzaamheden van deze Commissie zijn ook in het Staatsbelang en dan zou ik het in het minst geen bezwaar vinden als de Tweede Kamer ter wille van de Grondwetcommissie gedurende dien tijd niet op Vrijdag vergadering hield.

De VOORZITTER: Neen, daar ben ik bepaald tegen; met het oog op den eerbied aan de Volksvertegenwoordiging verschuldigd, zou ik dat niet durven wagen; maar voor het denkbeeld van den Heer VAN NISPEN kan ik wel voelen.
Wat zou men denken van Zaterdag 28 Mei?

De Heer DRUCKER: Dan ben ik, en is, zooals ik weet, ook de Heer NOLENS verhinderd.

De Heer VAN DER FELTZ: Evenals de Heer DRUCKER ben ik dien dag ook verhinderd.

De Heer TYDEMAN: En ik ook.

De Heer RÖELL: Het voorstel van den Heer VAN NISPEN vind ik niet duidelijk. Begrijp ik het goed, dan zou dat eene zeer belangrijke en zeer langdurige vergadering worden.

De Heer VAN NISPEN TOT SEVENAER: Inderdaad zou eerst moeten worden uitgemaakt wat in September in behandeling zou kunnen komen. Desnoods houden we in Mei twee vergaderingen.

De Heer KUYPER: Met de eigenlijke werkzaamheden moeten we niet vóór September beginnen, maar wel met de regeling van die werkzaamheden.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Men maakt zich illusies over dat bijzonder praepareeren; alle leden behoeven zich niet voor te bereiden op alle punten, dat komt ook eerst tot uiting bij de tweede lezing. In 1883 begon men eenvoudig . . . bij het begin! De een denkt er heel anders over dan de ander, wat het belangrijkst is.

De VOORZITTER: Als men in September na eenige vergaderingen uiteen moet gaan zonder dat de eerste lezing ten einde is gebracht, dan is eene voorafgaande vergadering wenschelijk. Maar daarin moet men geen punt vooraf uitsluiten. Ik zou dan willen voorstellen te vergaderen op Zaterdag 21 Mei.

De Heer TROELSTRA: De eerste lezing zal niet veel tijd kosten, want slechts hier en daar zal het de vraag zijn, of men een bepaald punt in overweging wil nemen. Zouden we daarom de eerste lezing niet reeds voor de vacantie nemen, in plaats van in September?

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: De Heer TROELSTRA stelt zich de eerste lezing wel wat al te gemakkelijk voor; de bezwaren tegen een artikel komen zeker ter sprake, ook al neemt men geene beslissing, en voorbereiding is wel degelijk noodig.
Ik stel mij voor, dat de subcommissies tijdens den Begrootingstijd zullen werken b. v. tot Februari.

De Heer RÖELL: We moeten ons voor oogen stellen wanneer de taak afgeloopen moet zijn, n.l. aan het einde van het parlementaire jaar 1910/1911 moet het Rapport aan de Koningin kunnen worden aangeboden. In Januari 1911 moeten we met de tweede lezing bezig zijn; de rapporten van de subcommissies moeten er dan reeds zijn.

De Heer CORT VAN DER LINDEN: Ik begrijp niet, waartoe eene voorbereidende vergadering in Mei zoude dienen. Ik ver-

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1910-02-05

moed, dat men vrij algemeen bij de eerste lezing de geheele Grondwet zal willen doorloopen. Om dat te beslissen behoeft men geene bijzondere vergadering te houden. Men kan ook thans dat besluit nemen.

De VOORZITTER: De eerste lezing moet ook zeer nauwkeurig bekeken worden; zoo b.v. met betrekking tot het Regentschap, het onderwijs, het gemeenterecht, het budget enz. Daarom zou men het best doen met heel in het begin van September te vergaderen.

De Heer VAN DOORN: Ik vind het een pover resultaat waartoe wij komen, n.l. om nu voor 4 maanden naar huis te gaan; in Mei en Juni kunnen we best vergaderen.

De VOORZITTER: Maakt de Heer VAN DOORN er een voorstel van?

De Heer VAN DOORN: Neen, dat niet, Mijnheer de Voorzitter.

De VOORZITTER: Het zou een voorstel moeten zijn om in Mei avondvergaderingen te houden.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN: Ik ben werkelijk nog niet gepraepareerd, Mijnheer de Voorzitter, en zou nog willen wachten tot September.

De VOORZITTER: Ik heb geen bezwaar tegen Juli, maar in Augustus moet ik vacantie nemen.

De Heer VAN DOORN: Het vergaderen in Januari acht ik voor Kamerleden zeer bezwaarlijk; de Heeren zien verlangend er naar uit, als het eindelijk 24 December wordt, en dan is het niet aangenaam om in Januari druk te vergaderen.

De Heer RÖELL: Wat mij betreft, ik wil wel in Juni en Juli vergaderen, en daarna op Maandag 29 Augustus; de Heer HEEMSKERK moet toch den 31sten Augustus terug zijn voor den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin.

De Heer TYDEMAN: Ik zou tegen 29 Augustus nog een bezwaar willen aanvoeren, n.l. dat er dan vergadering is van de Union Parlementaire te Brussel; het is mij bekend, dat er onder de aanwezige Heeren zijn, die daarbij tegenwoordig willen zijn.

De VOORZITTER: Dan stel ik voor: Donderdag 1 September en de Heer RÖELL als amendement daarop Maandag 29 Augustus.
Ik breng het voorstel van den Heer RÖELL in stemming: Het wordt verworpen met 10 tegen 7 stemmen.
Vóór stemden de Heeren: RÖELL, OPPENHEIM, LOHMAN, CORT VAN DER LINDEN, VAN IDSINGA, VAN CITTERS, en DRUCKER.

Tegen stemden de Heeren: REEKERS, VAN DE VELDE, KUYPER, TROELSTRA, LOEFF, VAN DER FELTZ, TYDEMAN, VAN DOORN, VAN NISPEN, en de Voorzitter.

Zonder hoofdelijke stemming wordt daarna besloten de eerstvolgende vergadering te houden op Donderdag 1 September 1910.

Overeenkomstig den wensch van sommige leden verklaart de Voorzitter zich bereid, Harer Majesteits machtiging te vragen om de notulen der Grondwetcommissie van 1883 te doen drukken en aan de leden rond te zenden.

De VOORZITTER: Als niemand meer het woord verlangt, sluit ik deze vergadering.

De vergadering wordt daarop gesloten.

Goedgekeurd in de vergadering van 1 September 1910.

De Voorzitter,

(*w. g.*) HEEMSKERK.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2